

Alojzij Potočnik:

LJUBLJANSKE CERKVE

Leta 1693. se je ustanovila v Ljubljani po zgledu italijanskih akademij prva akademija znanosti in umetnosti z naslovom «Academia Operosorum». Namen tej znanstveni družbi je bil združevati duševne zmožnosti in jih praktično udejstvovati. Prve čase je delovala ta družba bolj na skrivnem, leta 1701. pa je nastopila s prvim občnim zborom, ki se je vršil v knezoškofijski dvorani. Zunanji simbol te družbe je bila pridna čebelica. Pod vplivom te akademije so nastala v Ljubljani mnoga nova monumentalna poslopja, ki jih še dandanes občudujemo. Najlepše umetnine, s katerimi se ponša današnja Ljubljana, pripisujemo okusu in marljivosti te «družbe delavnih mož».

Iz te dobe so vsi starejši umotvori iz stavbarstva, kiparstva in slikarstva. Največ teh del nahajamo v starih cerkvah mesta Ljubljane. Zaradi popolnosti pa si oglejmo tudi ostala svetišča.

CERKEV SV. NIKOLAJA (stolnica).

Naš slavní zgodovinar Valvazor omenja, da je že leta 745. stala cerkev sv. Nikolaja na sedanjem prostoru in da so jo sezidali ljubljanski ribiči svojemu zavetniku sv. Nikolaju. Ta trditev pa ne ustreza zgodovinski resnici, saj vemo, da Valjahun v tem času še ni dobojeval zmage za krščansko vero, pa tudi pri nas v tisti dobi še niso poznali tega svetnika. Sv. Nikolaja so pričeli pri nas častiti šele proti koncu 11. stoletja, ko so prenesli svetnikovo truplo iz Male Azije v italijansko mesto Bari.

Zato lahko trdimo, da pred 12. stoletjem ni stala cerkev sv. Nikolaja na tem mestu.

V zgodovinskih virih čitamo, da je cerkev pogorela leta 1561. in 1586. Dne 27. junija 1586 popoldne je izbruhnil med večernicami grozen požar, ki je upepelil šenklaško cerkev z vsemi poslopji v okolici, frančiškanski samostan s cerkvijo na sedanjem Vodnikovem trgu in meščanski špital s cerkvico sv. Elizabete pred sedanjim frančiškanskim mostom. Prvotno cerkev sv. Nikolaja so imenovali kapelo in je bila podružnica župnije sv. Petra, imela je tri ladje. Leta 1461. je bila ustanovljena ljubljanska škofija, zato je postala cerkev sv. Nikolaja stolnica in obenem tudi župna cerkev za ves obzidani del tedanje Ljubljane. Povečali so torej cerkev, toda to stavbo je leta 1699. potres tako razmajal, da je ni kazalo popravljati, pač pa je sprožil stolni dekan dr. Anton Thalmitscher pl. Thalberg misel, naj se sezida nova hiša božja. Dne 15. januarja 1700 so sklenili, da podero staro cerkev in sezidajo novo.

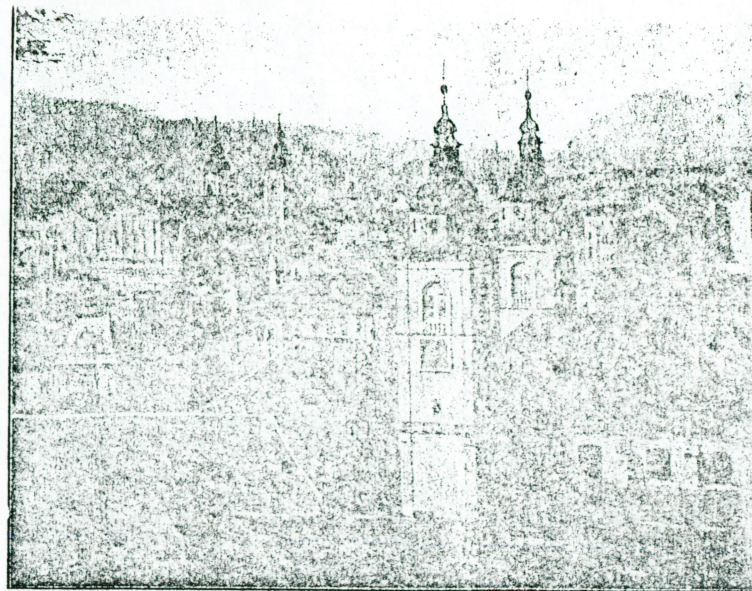
Načrt za novo cerkev je napravil jezuit Andrej Pozzo. Gradil jo je Benečan Franc Bombasi, ljubljanski meščan in kamnosek, pomagal pa mu je Milanec Peter Janni. Zidarska dela je vodil Pavel Jugovic, po njegovi smrti pa Gregor Maček.

Leta 1706. je bila mogočna stavba dovršena, in dne 8. maja 1707 jo je škof Ferdinand grof Kühnberg slovesno blagoslovil.

Stavba je zidana v baročnem slogu in ima široko podolgasto ladjo z desetimi oltarji. Bogato so pozlačeni kapitelji in štukature na nakitni progi zgornjega stenskega roba in na svodu v presbiteriju. Kupolo in laterno sta postavila domačina, zidarski mojster Matevž Medved in tesar Gregor Pajk leta 1841. Slikarska dela je izvršil Julij Guaglia, kateremu je pomagal 16letni mladenič Carlo Carlini v letih 1703 do 1706. Kupolo je slikal Matej Langus v letih 1843 do 1844.

Prvi oltar na desni od glavnega vhoda je posvečen sv. Magdaleni, slika pa je neznanega mojstra iz italijanske šole.

Drugi oltar ima sliko božjega Izveličarja, ki jo je slikar napravil pod vplivom Guaglie. Tudi tej sliki ni mogoče določiti mojstra.

Frančiškanska in stolna cerkev.

Na oltarni mizi je soha žalostne Matere božje z Jezusovim truplom v naročju. Ob straneh sta sliki sv. Katarine Sienske in sv. Alojzija. Obe sliki je napravil Langus. V grobnici te kapele počiva dne 7. februarja 1859 umrli ljubljanski škof Anton Alojzij Wolf. V tretji kapeli poleg stranskega vhoda je vnebovzetje sv. Janeza Nepomuka, Langusovo delo. Oltarno podobo Marijinega srca je naslikal Plank.

Stranskemu vhodu nasproti je kapela sv. Križa s sohamo žalostne Matere božje in sv. Janeza Evangelista. Slika Marije Pomagaj je Langusovo delo.

Poleg prižnice je kapela presv. Trojice z Langusovo sliko: Marijino kronanje. Pod to kapelo je grobnica škofa Josipa grofa Rabatta, ki je umrl dne 28. februarja 1683. Naslednja kapela je posvečena Kraljici majnika. Tu so se opravljale prve šmarnice, ki jih je vpeljal prošt I. Zupan leta 1864. Na oltarni mizi so podobe sv. Jožefa, sv. Terezije in sv. Magdalene Kortske. Vse tri slike je napravil Langus. Zadnja kapela na levi strani je posvečena sv. Barbari. Na oltarni mizi sta sliki sv. Joahima in sv. Ane, ki ju je slikal tudi Langus.

Stene kapel krasi freske, ki kažejo dogodke iz življenja svetnikov in svetnic. Poleg zakristije je oltar sv. Dizme z lepo Plankovo sliko Marije Pomočnice in relikvijami sv. Varie in sv. Vitalisa. Sliko sv. Dizme je napravil Guaglia.

Nad zakristijo je slika sv. Ambroža, tej nasproti pa sv. Avgušтина. Pod njo je doprsni kip stolnega dekana in graditelja stolnice Antona Thalmitscherja pl. Thalberga, ki ga je izklesal kipar Contieri.

Temu oltarju nasproti je bogato pozlačeni tabernakelj z Najsvetejšim. Ob straneh klečita dva angela, ki ju je izklesal kipar Franc Robba.

Oltarno sliko sv. Treh kraljev je slikal Langus. Nad zasilnim stranskim vhomom je slika sv. Gregorja Velikega, tej nasproti pa sv. Hieronima, pod katerim je kip škofa Antona Alojzija Wolfa. V glavnem oltarju je slika župnega patrona sv. Nikolaja, ki jo je naslikal Langus. Ob straneh slike sta marmornati sohi apostolov sv. Petra in Pavla. Na stranskih stenah glavnega oltarja so freske, ki kažejo čudeže iz življenja sv. Nikolaja. Stropna slika pa predočuje ustanovitev ljubljanske škofije.

Na oltarni mizi je tabernakelj iz kararskega marmorja z dvema angeloma. Za oltarjem so stoli in klečalniki za škofa in 12 kanonikov. Naslonila imajo ovalno obliko in so pozlačena ter predočujejo mučeniško smrt 12 apostolov, nad škofovim sedežem pa papeža na prestolu.

Slike na ladjinem stropu so vzete iz časa preganjanja kristjanov po Neronu in Dioklecijanu. Pod kupolo so naslikani štirje evangelisti, v vdolbinah pa stoje nad 2 m visoki kipi emonskih škofov Maksima, Flora, Kasta in Genedija, o katerih so tedaj mislili, da so oznanjali sv. vero v stari Emoni. Te kipe je izklesal kipar Angelo Pozzo iz Padove in so jih posta-

vili leta 1715. Pod slikama evangelistov so grbi papeža Pija II., cesarja Friderika IV., škofa Sigmunda grofa Herbersteina in škofa Ferdinanda grofa Kühnberga ter alegorične podobe pravice, srčnosti, vede in zmrnosti.

Križev pot je slikal Josip Plank z Dunaja.

V tri stare orgelske omare je postavil ljubljanski orglarski mojster Ivan Milavec nove orgle z 52. registri, 3 manuali in s pedalom.

Nad stranskim vhodom in nad prižnico so tudi po ene majhne orgle.

Ob strani glavnega vhoda stojita dva visoka zvonika. V levem visi 644 težak zvon, ki ga je daroval baron Codelli in je bil vlit leta 1706. V desnem pa vise trije: večji tehta 1775 kg, srednji 1261 kg, najmanjši pa 846 kg. Prvič so zapeli in vabili vernike k polnočnici l. 1924.

Nad zakristijo visi mrtvaški zvonček, ki ga je vpe-ljal Franc Adam grof Lamberg dne 29. novembra 1711.

V zunanji južni steni cerkev je v vdolbini kip za-lostne Matere božje, dar občinskega sveta in ljubljau-skega prebivalstva. Zunanje tri slike so Guaglijeve in jih je prenovil slikar Wolf. Solnčna ura je iz leta 1821. Kameniti solhi sv. Hermagora in sv. Fortu-nata so postavili leta 1872. Izklesal ju je kipar Zajec. Leta 1912. so postavili v spomin na evharistični kon-gres na Dunaju v vdolbini na pročelju solhi sv. Tomaža Akvinskega in sv. Bonaventure, leto dni pozneje pa na severni strani solhi ljubljanskih škofov Sigmunda Lamberga in Tomaža Hrena, ki ju je izklesal podobar Ivan Pengov.

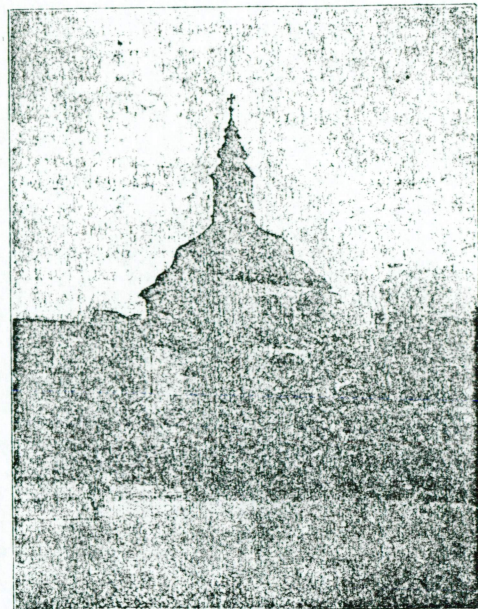
CERKEV PREBLAZENE DEVICE MARIJE, POMOČ-NICE KRISTJANOV (Križniški red).

Že leta 1292. je stala tu cerkev, ki so jo postavili templerji. Prvotna križniška cerkev je bila najsta-rejše svetišče v naših pokrajinah in je bila zidana na obzidju stare Emone. Za časa obleganja Ljubljane po celjskem grofu in Turkih je cerkev mnogo trpela. Leta 1511. jo je hud potres zelo poškodoval, nesreča pa je hotela, da je dne 14. marca 1585 pogorela z vso okolico. Gvidon grof Stahremberg, kontur nem. vit. reda, je prišel dne 17. julija 1700 v Ljubljano, dal po-dreti staro cerkev in sklenil sezidati novo. Poklical je beneškega stavbnika Domenica de Rossi, ki je stavbo dovršil v sedanjih obliki v letih 1714—1715. Zgradba je hitro napredovala in meseca avgusta leta 1715. so v dveh tednih napravili kupolo. Zgradba je središčna s kupolo in z dorskokorintskim pročeljem ter ima tri oltarje in dve kapeli. Dne 1. novembra 1715 so pripe-ljali za križniško cerkev tri oltarne slike, ki so jih darovale tri avstrijske cesarice: soproga takratnega vladarja cesarja Karla VI., vdova cesarja Leopolda I. in Leonora Amalija, vdova cesarja Jožefa I. Sliko Ma-rije pomočnice v velikem oltarju je napravil Canon na Dunaju leta 1859., ker je prvotna slika Marije po-močnice pogorela leta 1857. Sliko sv. Elizabete je sli-kal Anton Schoonjans, sliko sv. Jurija pa Martin Altomonte.

V eni kapeli je slika Marije Pomagaj iz leta 1660., kapelica poleg velikega oltarja pa je posvečena ver-nim dušam v vicah. Orgle je postavil orglar Mayer iz Feldkirchna. V zvoniku sta dva zvona, vilita v Stroj-nih tovarnah in livarnah v Ljubljani leta 1925., ki tehtata: večji 364 kg B, manjši 67 kg G.

CERKEV SV. JAKOBA.

Prvič se omenja cerkev sv. Jakoba leta 1589. Leta 1494. so se preselili k tej cerkvi avguštinci, ki so do-tlej domovali na kraju sedanje frančiškanske cerkve. Leta 1511. je hud potres razmajał šentjakobsko cerkev tako, da so avguštinci bili primorani zidati novo sve-tišče. Leta 1513. je takratni škof Krištof Rauber po-ložil temeljni kamen novi cerkvi. Avguštinci pa so se leta 1555. preselili na Reko in prodali cesarju Ferdi-nandu I. cerkev in poleg stoječi samostan. Ta je pre-uredil samostan v bolnico za onemogle idrijske ru-darje in doslužene ohromele vojake.

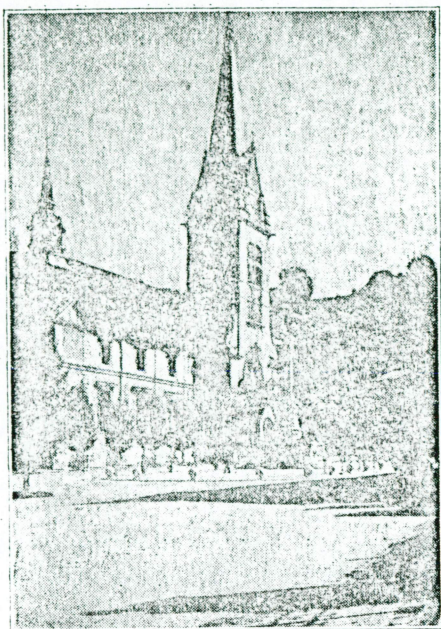

Križniška cerkev.

V tistem času je bilo močno razširjeno luteranstvo po naših krajih, zato je nadvojvoda Ferdinand pokli-cal v Ljubljano jezuite, da bi pomagali zatirati lute-ranstvo. Dne 21. januarja 1596 so prišli jezuiti v Ljubljano in se naselili v frančiškanskem samostanu na sedanjem Vodnikovem trgu. Ker je bil pa ta samo-stan premajhen, so se premestili k sv. Jakobu. Tu so bivali v prejšnji cesarski bolnici, ki je bila za jezuit-ski red premajhna, cerkev pa silno slaba. Sklenili so torej, da podero cerkev in samostan. V ta namen so pokupili okoli cerkve nad 30 hiš in cesarsko bolnico. Dne 1. maja 1612 je škof Tomaž Hren položil temeljni kamen novi stavbi in že dne 15. novembra 1615 ob izredni slovesnosti blagoslovil novo svetišče. Dne 31. julija 1667 je škof Jožef grof Rabatta blagoslovil temeljni kamen kapelici sv. Frančiška, ki je bila do-zidana leta 1669.

Leta 1691. pa je močan potres cerkev močno po-skodoval, še večjo škodo pa ji je napravil potres leta 1699., zato so jo morali temeljito popraviti. To delo so dovršili leta 1701., kar priča nadpis nad glav-nim vhodom v cerkev. Dne 28. junija 1774 je stra-šen požar uničil cerkev sv. Jakoba in 53 poslopij okrog nje. Pogorela je cerkvena streha, pa tudi zvonik je bil hudo poškodovan. V notranjosti je cerkev mnogo trpela, ker je bila od dima vsa sajasta in so morali slike na stropu prebeliti. Malokatera ljubljanskih cerkva se more ponášati s tako notranjščino kakor šentjakobska. Veliki oltar je postavil Franc Robba leta 1752. za 2900 gld., sliko župnega patrona sv. Ja-koba pa je naslikal Janez Gottfried Auerbach leta 1720. V adventnem času je v velikem oltarju slika Brez-madežne, delo Andreja Herrleina. Na evangelijski strani velikega oltarja je kapelica lurske Matere božje, na nasprotni strani pa stranski vhod. Na epi-steljski strani poleg misijonskega križa je oltar sve-tega Ignacija, za katerega je daroval Peter pl. Codelli 1000 gld., grof Adam Lamberg pa 300 gld. Oltarno sliko je izgotovil Bambino leta 1714. Nad oltarjem je kame-nit relief, ki kaže presv. Trojico. Naslednji oltar je posvečen sv. Janezu Nepomuku. Za ta oltar je volil tajnik Raab 500 gld., postavili so ga pa leta 1721.

Na oltarni mizi počivajo v stekleni omari ostanke mučenika sv. Feliksa, v kelihi pa je kri telega svetnika. Te ostanke so prenesli iz rimskih katakomb po pri-zadevanju takratnega župnika Franca Hrovata dne 26. decembra 1858. V rakvi te kapele počiva truplo dne 8. junija 1601 umrlega grofa pl. Lenkoviča. Na-slednji oltar je posvečen sv. Jožefu, čigar oltarna slika, ki predoduje smrt tega svetnika, je delo Franca Rem-

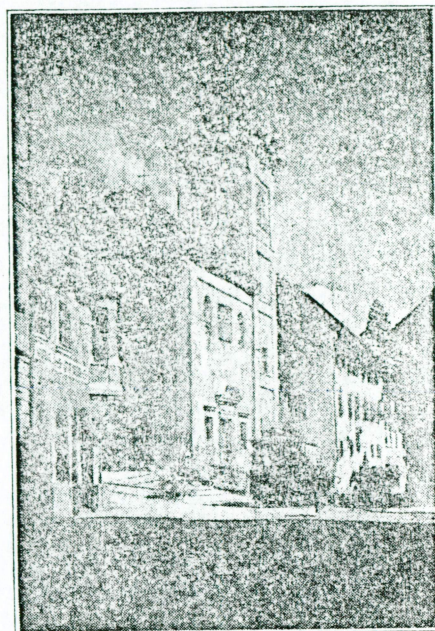
Fot. prof. Janko Ravnik: Cerkve sv. Jakoba.

ba iz leta 1715. Ob straneh stojita kipa sv. Dizme in sv. Barbare, nad oltarjem pa je kamenita reliefna podoba Marijine poroke. Sliko presv. Srca Jezusovega je napravil Josip Plank. Za ta oltar je prispeval leta 1716. Josip pl. De Giorgio 1000 gld. Zadnji oltar na tej strani je posvečen križanemu Izveličarju. Oltarna slika žalostne Matere božje je Plankovo delo. V vznožju oltarja počiva nekdanji stolni dekan in znameniti pisatelj Ivan Ludvik Schönleben, ki je umrl dne 15. oktobra 1681. leta.

Na nasprotni strani je oltar žalostne Matere božje z oltarno sliko Marije kraljice sv. rožnega venca, tudi Plankovo delo. Naslednji oltar je posvečen sv. Angelu varihu. Oltarna slika je iz Bambinove delavnice iz leta 1723. Zanj je daroval Josip Vines 840 gld., ostalo pa zvonar Gašper Franchi. Na oltarju stojita sohi nadangelov Gabriela in Rafaela in slika presv. Srca Marijinega, tudi Plankov umotvor. Relief nad oltarjem kaže nadangela Mihaela. V rakvi počivata Bernardini grof Barbo in njegova soproga Katarina. Leta 1724. so postavili oltar sv. Ane, za katerega sta poleg neznanega dobrotnika prispevala vikar nemškega viteškega reda Resman 100 gld., Ana Smrekarjeva pa 500 gld. Na oltarju sta marmornati sohi sv. Katarine in sv. Magdalene, nad oltarjem pa slika sv. Ulrika. Naslednji oltar je posvečen Marijinemu vnebovzetju. Sliko je napravil Langus. Marmornata skupina nad oltarjem kaže Marijino kronanje. Za ta oltar je volil magister Inocencij Erber 2000 gld. Ta dobrotnik je umrl kot misijonar v Paraguuju.

Poseben kras šentjakobske cerkve je kapela svetega Frančiška Ksaverija, ki je v obliki osmerokotnika. Nad kapelo je kupola, ki se končuje v laterno. Kupola in zidni robovi so bogato okrašeni s stukaturnimi izdelki. V kotih osmerokotnika stoji osem soh iz malca v naravni velikosti, ki služijo za stebre. Na stenah kapelice je šest velikih in starih oljnatih slik, ki kažejo dogodke iz življenja sv. Frančiška Ksaverija. Oltarna slika je delo slikarja Pavla Kühnla, ki je naslikal tudi križev pot v tej cerkvi. Pod oltarno mizo leži marmornata soha sv. Frančiška Ksaverija. Kamenita dela v tej cerkvi razen velikega oltarja je izvršil Luka Mislej, ki je imel spretna pomočnika, Jakoba Contierija in Franca Robbo. Zadnji je pridobil za svojo umetnost tudi Franca Rottmanna. Orgle je postavil domačin Franc Gorčič leta 1883.

Na stropu so štiri slike v obliki medaljonov, vzete iz življenja sv. Jakoba. Naslikal jih je leta 1886. Jurij

Fot. prof. Janko Ravnik: Cerkve sv. Florijana.

Šubic, kateremu je pomagal Anton Jebačin. Leta 1895. pa je potres cerkev zelo poškodoval. Prej sta stala ob pročelju dva zvonika, ki so ju podrli do cerkvene strehe ter sezidali nad stranskim vhodom 65 m visok zvonik. Zvonovi so jekleni in prav dobro ubrani, vlti pa so bili na Jesenicah. Nad glavnim vhodom je Zajčev relief, ki kaže Jezusovo izpremenjenje na gori.

Cerkve je bila prenovljena iz prejšnje gotske v baročni slog jezuitskega načina.

CERKVICA SV. FLORIJANA.

Na kraju sedanjega svetišča je stala pred kakimi 270 leti shramba za mrvo. Dne 19. septembra 1660 je hud požar upepelil na Starem trgu več ko 20 hiš, pogorelo bi pa bilo lahko vse mesto, kajti silen veter je nosil goreče utrinke po zraku čez mesto, kjer so bile tisti čas hiše krite večinoma z deščicami. Razen tega so pa stale ob pobočju Gradu smodnišnice, ki so bile vedno napolnjene z nekaj tisoč funti smodnika. Gorje, ako bi se bila katera izmed teh vnela! Šentjakobski župljani so se v tej strašni stiski zatekli k svetniku sv. Florijanu in se zaobljubili, da sezidajo njemu na čast kapelo ali cerkvico. Kmalu bi pa bili na to obljubo pozabili, kajti šele dne 7. julija 1672 je položil škof Jožef grof Rabatta temeljni kamen za novo svetišče. Ljubljancani so bili za zidavo cerkvice prav vneti in sam takratni župan Gabriel Eder pl. Edenburg je dal na svoje stroške zgraditi zvonik, kar priča napis nad vodnjakom, ki je vžidan v zvoniku.

Cerkve ima pet oltarjev. Glavni je posvečen svetemu Florijanu, čigar sliko je izgotovil Andrej Herrlein leta 1786. Oltar s Kristusovim kipom sta dala postaviti leta 1699. Ljubljanski meščan in pek Andrej Reven in njegova žena Ana, napravil ga je pa kipar Cussa. Kristusov kip je stal nekoč na Hradskega mostu. Pri oltarju žalostne Matere božje je znameniti kip sv. Janeza Nepomuka, ki ga je izklesal po naročilu deželnih stanov kipar Franc Robba. Ta kip je stal od leta 1727. do leta 1864. v kapeli na levem bregu Save pri črnuškem mostu. Tisto leto je prevzela kip mestna občina in ga dala leta 1878. postaviti na to mesto. Dve vrstici z letnicama 1727 in 1878 pričata o zgodovini tega kipa z besedami: «Sv. Ivan, nekdanj zvesti varih savskega mostu, bodi odslej vreden tovariš sv. Florijana.» Sliko žalostne Matere božje je naslikal Tomaž Kundišek leta 1639. Herrlein je naslikal tudi podobo sv. Rozalije leta 1789. Mala slika sv. Lu-

cije je Langusovo delo. Prve orgle je postavil Malihovski leta 1707. Nad pročeljem cerkve stojita v vdolbinah kipa sv. Karla Boromejskega in kip avstrijskega cesarja Karla VI. Oba kipa sta delo iz Robbove delavnice. Nad stranskim vhodom je slika Marije pomočnice, ki jo je napravil Janez Potočnik. To sliko je obnovil leta 1875. Janez Wolf; toda vsled vremenskih vplivov je slika zelo obledela, zato jo je leta 1903. preslikal z oljnatimi barvami Ludovik Grilec. Pa tudi te barve so se kmalu oluščile, dokler je ni leta 1922. akademski slikar Matevž Sternen po starem načrtu nanovo naslikal. V zvoniku visi zvon iz leta 1775., ki ga je vliil Janez Reit.

KAPELICA SV. JURIIJA NA GRADU.

Kakor vsak srednjeveški grad, tako ima tudi ljubljanski kapelico, ki je posvečena sv. Juriju, takratnemu deželnemu patronu in zaščitniku ljubljanskega mesta. Kapelica je zgrajena v gotskem slogu in je imela nekoč tri oltarje. Sedanji oltar je bil postavljen najbrže leta 1877. Na oboku so grbi nekdanjih kranjskih deželnih glavarjev, oltarna slika sv. Jurija pa je delo gluhonemega slikarja Janeza Potočnika iz leta 1816. Križev pot je naslikal slikar Klemenčič.

Od leta 1560. do leta 1597. so se shajali v tej kapelici protestanti, dokler jih ni ljubljanski škof Tomaž Hren izgnal in uvedel katoliško službo božjo. Posebno slovesno se je že od nekdanj pa do leta 1869. praznovala nedelja po sv. Juriju s slovesnim cerkvenim opravilom in ljudsko veselico. Leta 1908., posebno pa po svetovni vojni, je zopet oživelo prekinjeno »Jurjevanje« na ljubljanskem gradu.

CERKEV PREBL. DEVICE MARIJE, POMOČNICE KRISTJANOV, NA RAKOVNIKU.

Eno izmed najnovejših svetišč ljubljanskih je cerkev na Rakovniku. Leta 1641. je dal bogati ljubljanski odvetnik dr. Putschar ob vznožju Golovca sezidati grad, kjer je gostil svoje prijatelje in lovske tovariše. Leta 1654. pa je dr. Putschar umrl, nakar so se lastniki gradu kaj hitro menjavali. Leta 1900. je prišel gradič po prizadevanju plemenitega dobrotnika pokojnega opata Janeza Smrekarja, v last salezijancem, ki so prišli dne 23. novembra 1901 v Ljubljano. Tu so si sezidali stanovanjsko poslopje, šolo in cerkev, ki je bila še nedovršena blagoslovljena dne 20. decembra 1908, posvečena pa potem, ko je bila popolnoma dograjena, dne 8. septembra 1924. Načrt za cerkev je naredil arhitekt Marij Ceradini, profesor v Turinu. Notranjost cerkve napravi takoj prav ugoden vtisk. Veliki oltar je iz italijanskega marmorja, nad oltarjem pa se dviga lesen baldahin, ki sloni na štirih kamenitih stebrih. V oltarju je kip Marije, pomočnice kristjanov, in tabernakelj. Cerkev ima še tri stranske oltarje, ki so posvečeni presv. Srcu Jezusovemu, Don Bosku, ustanovitelju salezijancev, in sv. Jožefu. Cerkev je zidana na zunaj v sirovem zidu, pročelje pa je deloma iz umetnega kamna. Med visokima zvonikoma se dviga kapelica s kipom Marije pomočnice. Zvonika sta visoka 35,5 metra, na vrhu odrezana, ter se končavata s teraso in s štirimi majhnimi stolpi na oglih. Leta 1927. so potegnili v zvonika štiri zvonove, ki so jih vliile Strojne tovarne in livarne in ki tehtajo: D 1251 kg, Fis 606,5 kg, A 390 kg, H 268,5 kg.

CERKEV MARIJINEGA OZNANJENJA.

Na mestu današnje monumentalne, v baročnem slogu zidane frančiškanske cerkve je stala nekdanj na nekoliko zvišanem mestu cerkvice sv. Martina in sv. Janeza Krstnika »na gričku«. Leta 1566. so sezidali novo cerkev, ki je bila posvečena lateranski Materi božji. Dne 11. februarja 1629 pa je uničil strašen požar cerkev in avguštinski samostan poleg cerkve. Ker avguštinci niso mogli sami sezidati novega svetišča, jim je priskočil na pomoč baron Konrad pl. Ruessenstein in njegova soproga Felicita. Dne 13. avgusta 1646 so položili temeljni kamen sedanji cerkvi. Med zidanjem

svetišča pa je umrl plemeniti dobrotnik, ki so ga pokopali v grobnico pred velikim oltarjem, kjer počiva tudi njegova soproga Felicita. Započeto delo sta nadaljevala njegova vdova in sin Avgust ter darovala v ta namen nad 100.000 gld. Krasna stavba je vsem ugajala, posebno lepa je bila prostorna lavretanska kapela Matere božje, katere kip je izrezljan iz lesa loretske ciprese. Kapelico je blagoslovil tedanji škof Jožef grof Rabatta dne 31. decembra 1669, cerkev pa je posvetil škof Sigmund grof Herberstein dne 15. aprila 1700. Veličastna hiša božja ima poleg velikega oltarja in že omenjene lavretanske kapele še osem oltarjev.

Takoj ob glavnem vhodu pod korom je veličastna Oljska gora, ki se v božičnem času izpremeni v ljubke jaselece. V prvem oltarju na desni strani vhoda je Mencingerjeva (Metzinger) slika sv. Valentina z oltarno sliko sv. Alojzija. Naslednji oltar je posvečen trem mučenicam: sv. Apoloniji, sv. Luciji in sv. Agati, katerih slike je napravil Josip Ferdinand Frohnmiller. V oltarju tretjega reda je Kleinertova slika Jezusa na križu. V ladji je oltar sv. Križa z oltarno sliko Matere božje in oltar sv. Deodata. Poleg je oltar sv. Treh kraljev, ki jih je naslikal Herrlein; v srednjem levem oltarju pa je Kastnerjeva slika Srca Jezusovega. V zadnjem levem oltarju je slika sv. Frančiška Ser., delo Frica Kunza. Mogočen je veliki oltar, za katerega je daroval bogati ljubljanski plemič Filip di Giorgio 6000 gld. Izvršitev tega oltarja je bila poverjena Luki Misleju, ki je pa med delom umrl, zato je oltar dovršil njegov zet Fr. Robba. Visoki nastavek oltarja se končuje v baldahin, pod katerim se vzpenja po trije stebri na vsaki strani. Na evangelijski strani je kip sv. Filipa, na epistelski pa sv. Felicite ter kipa sv. Avgušтина in sv. Tomaža Vilanovskega. Sliko Marijinega oznanjenja je naslikal po Kremser-Schmidovi sliki v Velesovem slikar Jehačin. Sliko Brezmadežne, ki jo vidimo v adventnem času in v majniku, na p. Otokar Aleš. Notranjščino cerkve je slikal Matej Langus v letih 1848 do 1855. Velikonočni potres pa je leta 1895. slikarije zelo poškodoval. Popravila in izpopolnila sta jih slikarja Kastner in Kleineri. Po potresu so tudi presbiterij podaljšali in povečali lavretansko kapelico. Tudi tu so Kastnerjeve slike. Reliefni križev pot je Mayerjevo delo iz Monakovega. Mogočne orgle je postavil leta 1870. ljubljanski orglarski mojster Franc Goršič, preuredil pa leta 1902. Josip Mauracher od Sv. Florijana pri Lincu. Orgle imajo tri manuale s 44 registri in pedalom. Iz dveh visokih zvonikov se oglašata pet zvonov. V desni zvonik so potegnili dne 10. julija 1926. leta 2152 kg (H) težak zvon, ki je bil vlit v Strojnih tovarnah in livarnah. V levem zvoniku pa vise: 1664 kg (Fis), 448 kg (A), 336 kg (H) in 220 kg (C). Tretjega je vliil Samassa, ostale pa Strojne tovarne in livarne.

Mogočen vtisk napravi na gledalca cerkveno pročelje z napisom: »Ave, gratia plena!« s tremi kipi Boga Očeta, angela in Marije, monumentalna dela iz druge polovice XVII. stoletja. Lepe so tudi freske: češčenje presv. Rešnjega telesa, sv. Frančiška in sv. Antona Padovanskega. Prva slika je delo slikarja Wolfa, zadnji dve pa p. Aleksandra Robleka. Na vrhu pročelja stoji visok kip zamorske Matere božje, delo Matevža Schreinerja. Postavili so ga 9. septembra 1858.

CERKVICE OBISKOVANJA PREBL. DEVICE MARIJE NA ROŽNIKU.

Ni ga kmalu kraja v bližnji okolici, ki bi bil tako priljubljen kakor Rožnik. Zato ni čuda, da je ta kraj od ranega jutra do poznega mraka vedno poln ljudi. Na Spodnjem Rožniku je prijazna kapelica lurske Matere božje, ki so jo sem prenesli meseca septembra 1885. Na najvišji točki Rožnika je priljubljena cerkvice, posvečena Marijinemu obiskovanju. Na tem kraju je bila leta 1453. hiralnica za gobave, pozneje pa grad s pristavo, ki je večkrat menjal svoje gospodarje. Kdaj so tu sezidali cerkev, ni znano, pač pa vemo, da je nadvojvoda Ferdinand leta 1602. dal je-

zultom cerkev z gozdom vred, čeniur se je pa stolni kapitelj uprl, in cerkev je ostala še nadalje šentpeterska podružnica, kar je bila že prej, in je ostala kot taka do leta 1836. Z vso gotovostjo pa lahko trdimo, da so leta 1740. cerkev popolnoma podrli in sezidali v letih 1745—1746 sedanjo. Za časa Francozov v naših krajih je cerkev mnogo trpela. Tudi potres leta 1895. jo je hudo razmajal. Leta 1823. so jo temeljito popravili in očistili. Na praznik Marijinega obiskovanja dne 2. julija 1896 so blagoslovili tri nove oltarje. Slika v velikem oltarju predokuje Marijin obisk in je delo Jurija šubica, stranski oltarni sliki sv. Kozme in Damijana in sv. Magdalene so Mencingerjeve. Marijin kip z Jezusom v naročju je prej stal v velikem oltarju. Podoba sv. križevega pota je slikal Janez Potočnik leta 1802. Orgle je postavil orglarski mojster Fran Goršič, zvonovi so jekleni.

CERKEV SV. FRANČIŠKA ASIŠKEGA V SPODNJI ŠIŠKI.

Poleg stare cerkve sv. Jerneja, nekdanje podružnice frančiškanske župnije v Ljubljani, so leta 1923. postavili v Spodnji Šiški po načrtu prof. Josipa Plečnika krasno cerkev, posvečeno sv. Frančišku Asiškega, ob obeh straneh te slike pa so naslikani dogodki, ki kažejo svetnika v njegovi slavi. Vse te slike so mojstrsko delo patra Blaža Farčnika. Na epistelski strani je oltar sv. Antona Padovanskega, na evangelijski pa sv. Elizabete s podobo Svetogorske Matere božje, ki jo je kopiral slikar Štrle. Orgle so bile prenesene iz stare šišenske cerkve in jih je napravil orglar Zupan iz Kamne gorice. V še nedodelanem zvorniku se oglašja 1307 kg težak zvon (Dis).

CERKEV PRESV. TROJICE (Uršulinska cerkev).

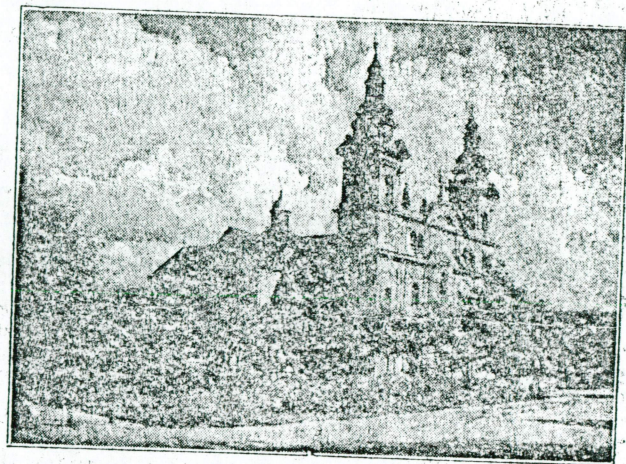
Ena najlepših ljubljanskih cerkva je cerkev presv. Trojice na Kongresnem trgu, ki jo je dal sezidati bogati trgovec Jakob pl. Schellenburg, doma v Sterzingu na Tirolskem. Dne 27. julija 1718 je škof Jakob Viljem grof Leslie opravil svečano polaganje temeljnega kamna, in dne 26. julija 1747 je takratni škof Ernest grof Attems slovesno posvetil ta božji hram. V notranjstvi ni stropnih in stenskih slik, zato je cerkev tudi tako svetla in prijazna. Na vitkih stebrih slonita ob straneh dva kora za nune, na pevskem koru nad vhomom so orgle, ki jih je postavil leta 1891. domačin Franc Goršič.

Veliki oltar je posvečen presv. Trojici. Izklesal ga je Franc Robba in ga dovršil leta 1744. Ob straneh sta kipa sv. Ane in sv. Katarine. Pod baldahinom so upodobljene tri božje čednosti: vera, upanje in ljubezen. V tem oltarju je navadno slika Marijinega kronanja, ki jo je napravila m. Jospina Strusova. Nad oltarno sliko drži dva angela pozlačen grb ustanovitelja te cerkve. Tabernakelj je bakren in v ognju pozlačen. Na epistelski strani je v steno vdolano veliko zamreženo okno, kjer pristopajo uršulinke k sv. obhajilu. Okoli presbiterija so slike, ki kažejo skrivnosti svetega rožnega venca, ki jih je slikal večinoma Nikolaj Bambino. V vdolbini poleg prižnice je soha sv. Valburge, na nasprotni strani pa sv. Janeza Nepomuka. Nad presbiterijem je kupola z laterno. V presbiteriju počivata Jakob in Ana Katarina Schellenburg. Prej so pokopavali v cerkvi tudi redovnice. Tako je bila redovnica m. Leopoldina Kechelsberg prvi mrlič, ki je bil pokopan v cerkvi leta 1726. V oltarju nasproti prižnice je pod steklom soha trpečega Kristusa. O božiču občudujemo tu lepe jaselece. Na oltarni mizi je podoba žalostne Matere božje, ki jo je slikal Langus. Naslednji oltar je posvečen sv. Avguštinu z Mencingerjevo sliko, isti umetnik je tudi izgotovil sliko svete Magdalene v obliki medaljona. Na menzi je slika svetega Vincenca Ferrerija, tudi Mencingerjevo delo. Zadnji oltar kaže sliko sv. Frančiška Pavelskega in v medaljonu sv. Agato; obe sliki sta delo Mencingerjevo. Na oltarni mizi je podoba Matere božje z Jezu-

som v naročju in napis: «Hausmutter 4. September 1638.» Temu oltarju nasproti na evangelijski strani je oltar posvečen Kraljici miru. To sliko je podaril leta 1738. oče dveh uršulink; enako sliko časte pri Mühlendorfu na Bavarskem. Oltar poleg prižnice je posvečen sv. Uršuli, tudi ta slika je Mencingerjeva, kakor tudi slika sv. Cecilije v medaljonu. Na oltarni mizi pa je podoba sv. Angele. V pridvoru ob stranskem vhomu je vzdani mrliški spomenik Ane Sabine de Cardi, ki je umrla leta 1735. Najbrže je tudi ta spomenik Robbovo delo. V vdolbinah so krasni kipi sv. Antona Padovanskega, sv. Terezije, Deteta Jezusa, sv. Angela variha, sv. Vincenca Pavelskega in žalostne Matere božje.

CERKEV SV. PETRA.

Šentpeterska cerkev je stala že davno prej kakor ljubljansko mesto samo. Kdaj je bila sezidana prva cerkev na prostoru sedanje hiše božje, je težko določiti; ve se samo to, da je bila sezidana leta 1385. v gotškem slogu, ko je župnikoval Ulrich pl. Scheyer. Cerkev je trpela dovolj ne le pred Turki, ki so jo oskrunjali, ampak tudi pred luteranci. Tudi turški naval na slovenske pokrajine niso prizanesli šentpeterski hiši božji, kajti dne 3. junija 1472 so jo Turki požgali, o čemer priča kamenita plošča na steni ob desnem cerkvenem vhomu.

J. Laznik: Cerkev sv. Petra.

Luteranci so si hoteli po vsej sili osvojiti šentpetersko cerkev. Ljubljanski kanonik Primož Trubar je učil okoli leta 1544. v Ljubljani novo vero, zato je bila večina ljubljanskih prebivalcev (95 %) luteranska. Luteranci so si mnogo prizadevali, da bi tudi v šentpeterski cerkvi oznanjali svoj nauk in pokopavali v njeni grobnici svoje mrlič. Toda to namero so preprečili šentpeterski duhovniki. Luteranci so pokopavali svoje mrtve pač na pokopališču, ki je bilo okoli šentpeterske cerkve, in sicer zategadelj, ker je bilo to edino ljubljansko pokopališče v tedanji dobi. O tem, da čaka tam mnogo odličnih ljubljancev in ljubljank vstajenja, pričajo spomeniki, vzdani na stenah cerkvene shrambe. Škof Tomaž Hren je dal pokopati na tem pokopališču svoje starše. Jurij Dalmatin, goreč oznanjevalec Lutrove vere in prvi prevajalec sv. pisma na slovenski jezik, počiva prav tako na pokopališču pri Sv. Petru.

Popolnoma zanemarjena, brez stropa in tlaka, je stala šentpeterska cerkev do leta 1618., ko jo je škof Tomaž Hren s pomočjo mestnega magistrata, ki je dal opeko, in imovitejših ljubljanskih meščanov tako popolnoma prenovil, da je bila res lepa in prostorna, toda imela ni take oblike, kakršno ima dandanes.

Ker je v začetku osemnajstega stoletja pričela cerkev razpadati, so začeli novo graditi dne 30. marca 1730 in jo dozidali 31. oktobra 1733. Za zidavo je daroval tudi mestni magistrat iz svojih opekarn

300.000 opek (po 100.000 vsako leto). Vzorec za cerkev je napravil inženjer Giovanni Fusconi, gradil pa jo je Gregor Maček. Škof Feliks grof Schrattenbach je posvetil cerkev 1734. leta.

V letih 1856 in 1857 so jo znotraj olupili in umili freske na stropu, tla pa pokrili z granitnimi ploščami.

Sedanja cerkev, sezidana v baročnem slogu in po vzorcu sloveče cerkve San Giorgio maggiore v Benetkah, ima tri ladje, katerih srednja je višja od stranskih. V mogočnem cerkvenem pročelju stojita soli sv. Petra in sv. Pavla, ki ju je izklesal kipar Tomec iz moravškega kamna. Nad kornim oknom je 4 m širok in 2,7 m visok mozaik, ki predočuje izročitev cerkvene oblasti na zemlji sv. Petru po Jezusu, delo Alberta Neuhauserja iz Innsbrucka.

Po potresu leta 1895. so podaljšali cerkveni presbiterij in prenovili cerkveno pročelje z zvonikom vred.

Znotraj krasi cerkev bogate freske. Kupolo in ladjo je slikal Franc Illovšek, novi del svetišča in obe novi kapeli po potresu leta 1895. pa Kastner.

Prejšnji veliki oltar je bil lesen, v njem je stala soha sv. Petra, ob obeh straneh pa kipa apostolov sv. Pavla in sv. Andreja. Nad župnim patronom je plaval Bog Oče, ki sta ga ob obeh straneh povelicevala dva angela. Žal, da se je ta leta 1777. postavljeni in po mojstru Martinu Kiglu izgotovljeni oltar moral leta 1895. umekniti sedanji sliki, ki jo je naslikal Josip Kastner. Tabernakelj je iz lesa. Prevlekel ga je z dobro pozlačenim tombakom ljubljanski pasar Matevž Schreiner in ga postavil leta 1845. V prvem desnem stranskem oltarju je slika sv. Andreja, delo Valentina Mencingerja iz leta 1736. Poleg tega oltarja je kapela, posvečena sv. Janezu Nepomuku z Mencingerjevo sliko iz leta 1738. Na oltarni mizi je podoba Srca Jezusovega, delo Mihaela Stroja. Naslednji oltar je posvečen trepečemu Kristusu na križu, čigar sliko je izgotovil leta 1743. Mencinger. Čigava je slika sv. Magdalene v zadnjem oltarju na desni strani, ni znano, skoraj gotovo Illovškova.

Nasproti temu oltarju na desni strani je oltar svete Uršule, katere sliko je dovršil Mencinger leta 1736. Tudi slika naslednjega oltarja sv. Florijana je Mencingerjevo delo iz leta 1738. Pod svetnikov podobo je slika stare Ljubljane od nekdanje avguštinske, sedanje frančiškanske cerkve do šentpeterske. Lepa oltarna slika v kapeli presv. Trojice je tudi Mencingerjevo delo iz leta 1738. Na oltarni mizi je slika Srca Marijinega, ki je Langusovo delo. Sliki sv. Ane in sv. Terezije Deteta Jezusovega je izgotovila ga. Vurnikova.

Prižnica je bila nekdanj v frančiškanski cerkvi na sedanjem Vodnikovem trgu in jo je šentpeterska cerkev kupila za 201 gld. Krasno umetniško delo cenijo še dandanes na več tisoč dinarjev. Iz prejšnje šentpeterske cerkve je krstni kamen z letnico 1611. Leta 1921. so po načrtu arhitekta I. Vurnika povečali kor, med vojno pa so olupili župljani cerkev z novim križevim potom, katerega podobe je naslikal profesor Anton Koželj, okvire pa izdelal mojster Vurnik v Radovljici.

Orgle je postavil orglar Malihovsky pod vodstvom takratnega stolnega pevovodje Gregorja Riharja v letih 1848 do 1849, in še danes kažejo posledice svetovne vojne.

V desnem zvoniku visi od leta 1875. 50 q težak zvon, v levega so pa leta 1925. potegnili tele zvonove: B (34 kg), G (547 kg), F (726 kg) in D (1278 kg), ki so jih vlije ljubljanske Strojne tovarne in livarne.

CERKEV SV. KRIŠTOFA.

Podružnica šentpeterske župnije je cerkev svetega Krištofa ob Dunajski cesti. Tu je stala cerkev že leta 1497., če že ne prej. V njej je oznanjeval Primož Trubar svoj nauk, preden so se mu odprla vrata špitalske cerkve ob današnjem frančiškanskem mostu. Oltarno sliko sv. Krištofa je naslikal Anton Cebej leta 1765., podobi Kristusa s štirimi evangelisti in svetega Janeza Nepomuka pa je izdelal Miroslav Tomec leta 1872. oziroma 1873. Leta 1923. je bila cerkev zno-

traj in zunaj temeljito popravljena. Tisto leto sta zapela tudi dva zvana: 596 kg (A) in 104 kg (C), ki sta bila vlija v Strojnih tovarnah in livarnah.

CERKEV PRESV. SRCA JEZUSOVEGA (Družbe misijonarjev sv. Vincencija Pavelskega).

V gotskem slogu leta 1884. sezidana cerkev presv. Srca Jezusovega je ena izmed najlepših ljubljanskih cerkev. Temeljni kamen je bil položen dne 14. maja 1881. Cerkev ima tri oltarje in kapelo sv. Cirila in Metoda. V velikem oltarju stoji kip Srca Jezusovega, ki ga je izdelala Mayerjeva delavnica v Monakovem. Ta tvrdka je napravila tudi križev pot in okna. Kipi stranskih oltarjev so bili izdelani na Tirolskem, oltarje so pa napravili domači bratje. Notranjščino je okrasil leta 1896. Simon Ogrin. V zvoniku vise štirje zvonovi: 1050 kg (es), vlit leta 1930., 527 kg (g), leta 1925., 250 kg (c), leta 1921., 337,5 kg (b), leta 1884. Prve tri so izdelale Strojne tovarne in livarne, zadnjega pa je vlit S. Samassa. Leta 1895. so postavili v cerkev krasne orgle, ki jih je izdelal Rieger iz Jägerndorfa.

CERKEV SV. JOŽEFA (jezujskega reda).

Jezuiti so prišli prvič v Ljubljano leta 1596. in so leta 1612. sezidali sedanjo šentjakobsko cerkev s kolegijem in šolo, kjer so poučevali in vzgajali mladino. Škofu Tomažu Hrenu so uspešno pomagali zatirati luteranstvo. Red je ostal pri nas do leta 1773., a leta 1870. so se jezuiti zopet naselili v naši domovini, in sicer v Repujah pri Vodcah, toda samo za tri leta. Tretjič so prišli na Kranjsko dne 12. novembra 1887 in se naselili pri sv. Florijanu v Ljubljani, dokler niso v letih 1896—1897 zgradili na sedanji Zrinjskega cesti redovno hišo s kapelico, ki je posvečena sv. Jožefu in kamor so se preselili dne 8. novembra 1897. leta. Domača kapelica je postala kmalu pretesna, zato so sklenili sezidati novo hišo božjo. Načrt za cerkev je napravil benediktinec p. Anselm Werner iz Sekove. Temeljni kamen je slovesno blagoslovil škof dr. Anton Bonaventura Jeglič dne 4. avgusta 1912. Za časa svetovne vojne so stavbo uporabljali za vojašnico, skladišče in za aprovizacijo mesta. Cerkev je zidana v romanskem slogu in je bila dne 19. marca 1922 posvečena. Zunanja dolžina meri 68½ m, kupola je visoka 26½ m. V velikem oltarju stoji kip sv. Jožefa, nad oltarnimi mizami stranskih oltarjev so slike iz življenja sv. Jožefa. V zadnjem času je dobila cerkev orgle, ki so se prej glasile v cerkvi na Črnučah, zvonovi so jekleni.

Omeniti je še cerkvi v splošni bolnici in na pokopališču. Obe svetišči sta posvečeni sv. Križu. Prvo so sezidali leta 1895., drugo pa leta 1906.

CERKEV SV. JANEZA KRSTNIKA V TRNOVEM.

V beli Ljubljani prot' mestnemu logu, kjer berhka Gradašca v Ljubljanco šumlja, je Bog zapovedal, naj roža prelepa Jovanu Kerstniku požene iz tla!

To kitico, ki določa kraj, kjer stoji trnovska župna cerkev, čitamo v knjigi «Koledar slovenski za leto 1858». Leta 1711. je stala na tem kraju neznatna kapelica, slična kapelici, ki stoji še dandanes ob razkrižju Krakovske ulice in Emonske ceste. Mestna občina ljubljanska je vložila dne 14. maja 1738 prošnjo na škofištvo, naj se izpolni zadnja volja tedanjega župana Antona Janežiča in naj se podeli Trnovemu beneficij. Na podlagi izdanega privolila so župljani na kresni večer dne 23. junija 1738 položili temeljni kamen novi cerkvi. Kmalu pa je bilo novo svetišče dosti premajhno za tako prostrano župnijo, poleg tega je pa bila cerkev vsled ognja, ki je upepelil leta 1800. skoraj vse Trnovo, tudi zelo poškodovana. Dolgo časa so odlašali župljani z zidavo nove cerkve. Dne 24. aprila 1854 so pričeli s podiranjem stare cerkve in dva meseca pozneje, na praznik godu župnega patrona dne 24. junija 1854, so položili temeljni kamen današ-